

Türkiye'nin Dönem Başkanlığı ve

İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

KASIM 2016

Soner Doğan

INSAMER
İSLAM VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANISITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
Kasım 2016 Sayı 1

İSLAM DÜNYASI

ANALİZ 18

www.insamer.com

info@insamer.com

Analiz 18
İslam Dünyası
Kasım 2016

Türkiye'nin Dönem Başkanlığı ve
İslam İşbirliği Teşkilatı

Türkiye'nin Dönem Başkanlığı

©İNSAMER 2016

Bu yayının bütün hakları İNSAMER İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi'ne aittir. İNSAMER'in izni olmaksızın yayının metni herhangi bir formda yayımlanamaz, kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve dağıtımı yapılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Hazırlayan: Soner Doğan

Genel Yayın Yönetmeni: Dr. Ahmet Emin Dağ

Web Editörü: Mervenur Lülecı Karadere

Nuhun Gemisi

Sayfa Tasarım: Fatih Hacıoğlu

Baskı: Pelikan Basım

Maltepe Mh. Gümüşsuyu Cd.

Odin İş Merkezi No. 1/28 Topkapı-İSTANBUL

İNSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Karagömrük Mh. Kaleboyu Cd.
Muhtar Muhittin Sk.No:6 PK.34091
Fatih / İstanbul - TÜRKİYE

İÇİNDEKİLER

Giriş	01
İslam İşbirliği Teşkilatının Kuruluşu ve Yapısı	02
İslam İşbirliğinin Tarihsel Süreci	02
İslam İşbirliği Teşkilatının Kurumsal Yapısı	05
İİT'nin Uluslararası Etkinliği	08
Arap Baharı ve İİT	12
Türkiye'nin Üyeliği ve Konumu	14
Türkiye'nin Dönem Başkanlığında İTT'deki Etkinliği	17
Sonuç	20
Sonnotlar	21

Giriş

➤ II. Dünya Savaşından sonra hızlı bir şekilde ortaya çıkmaya başlayan uluslararası kuruluşlar zamanla dünya siyasetinde devletler kadar, hatta kimi zaman devletlerden daha önemli roller oynamaya başladı. İmparatorlukların dağılması ile ulus-devlet modelinin yaygınlık kazanması neticesinde büyük coğrafyalar küçülmüş, aynı coğrafyada farklı devletler kurulmuştur.

Bölgesel ve küresel sistemde parçalanmışlığın zararlarını en aza indirmek ve uluslararası arenada rekabet yerine iş birliği vurgusunu öne çıkarmak için devletler bir araya gelerek çatı örgütlerini kurmaya başladılar. 1950'li yıllarda bu işin başını çeken Avrupa Devletlerinin oluşturduğu birçok Uluslararası kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunların başlangıç hedefleri, aynı coğrafya içerisindeki anlaşmazlıkların önüne geçebilmek ve işbirliğini güçlendirmek olduğu için, ideolojik, siyasi, ekonomik ve kültürel amaçlı çok sayıda uluslar arası örgüt ortaya çıktı. Uluslararası kuruluşlar, bölgesel ve küresel düzeyde maksimum iş birliğini esas alır. Ayrıca üye ülkeler arasında bölgedeki küçük çaplı anlaşmazlıkların önüne geçilmesini sağlarlar. Karşılıklı çıkarlara dayalı ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri

işbirliğinin gelişmesinde etkili olurlar.¹ Tüm bu etkileri göz önüne alınarak dağılmış olan İslam dünyası için de birbirinden farklı arayışlar olmuş ve uluslararası düzeyde bir kuruluş için adımlar atılmıştır.

İslam dünyasında Osmanlı İmparatorluğunun dağılması ile irili ufaklı birçok devlet ortaya çıktı. Bu devletlerin büyük bölümü, İngiltere ve Fransa mandaterliği altında yönetilirken II. Dünya Savaşından sonra bunların birçoğu bağımsızlığını kazandı. Fakat özellikle Ortadoğu coğrafyasında bölünmüşlük oldukça fazla idi. Zira burada aynı dinin ve bölgenin insanları arasına sınırlar çizilmesi ve farklı devletler kurularak aynı bölge halklarına farklı kimlikler giydirilmesi ilişkilerin doğasını da bir hayli etkiledi.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk adı İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) olan İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) tarihî süreci ve yapısı anlatılmış, sonrasında ise uluslararası arenadaki etkinliği açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca teşkilatın Arap Baharı olayları karşısındaki tutumu da incelenmiştir. İkinci bölümde ise Türkiye'nin İİT üyeliği ve dönem başkanlığı sürecinde çözüm aranacak muhtemel konular üzerinde durulmuştur.

İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATININ² KURULUŞU VE YAPISI

İSLAM İŞBİRLİĞİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Yahudi bir fanatik grubun Mescid-i Aksa'yı yakma girişimi, İslam dünyasında büyük bir infial oluştururken 22 Eylül 1969 tarihinde 25 İslam ülkesinden devlet ve hükümet başkanlarının katılımı ile Rabat'ta bir İslam Konferansı gerçekleştirildi. Konferansın temel amacı Aksa'nın nasıl korunacağına yanıt bulmak ve benzer saldırıların tekrarını önleyerek Aksa'nın özgürleştirilmesinin yolunu açmaktı. Zirve soğuk savaşın yarattığı siyasi ve ideolojik ayrılıkların izini taşıyordu.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesi Amerika yanlısı, Sovyet yanlısı ve bağlantısızlar olmak üzere farklı ideolojilere sahip düşüncelerin izlerini taşımakta idi. Ortadoğu'nun iki önemli ülkesi olan Mısır ve Suudi Arabistan arasındaki ideolojik rekabet ise İslam dünyasındaki birlikteliği ister istemez etkiliyordu. Fakat

bu ilk toplantının gerçekleşmesi"İslam dünyasında ki ideolojik, dini ve etnik farklılıkların bir teşkilatın karar mekanizması bünyesinde birleştirilmesi ve yeni bir dönemin başlangıcı olması hasebiyle önemli bir gelişmedir.³ Mescid-i Aksa'nın tüm Müslümanların ortak yönünü oluşturması, bir araya gelmenin zeminini hazırladı. Zaman zaman Suudilerin Mısır'ın yükselişini ve Arap milliyetçiliğinin yayılmasını önlemek için bu teşkilatı kurduğu söylene de bu düşünce kısır bir fikir olarak ortada kalmıştır.⁴ Bu konferansla ayrıca, Mescid-i Aksa'da çıkartılan yangın üzerine bir araya gelen İslam ülkeleri, düşmanları olan İsrail'e karşı tek ses olarak bir gövde gösterisinde de bulunmuş oldu.⁵

İlî'nin felsefi temelini Kur'an'da ki "ümme" kavramı oluşturur. Müslüman dünyasının bir arada olmasını

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesi Amerika yanlısı, Sovyet yanlısı ve bağlantısızlar olmak üzere farklı ideolojilere sahip düşüncelerin izlerini taşımakta idi. Ortadoğu'nun iki önemli ülkesi olan Mısır ve Suudi Arabistan arasındaki ideolojik rekabet ise İslam dünyasındaki birlikteliği ister istemez etkiliyordu. Fakat bu ilk toplantının gerçekleşmesi"İslam dünyasında ki ideolojik, dini ve etnik farklılıkların bir teşkilatın karar mekanizması bünyesinde birleştirilmesi ve yeni bir dönemin başlangıcı olması hasebiyle önemli bir gelişmedir.

belirten bu kavram, İslam ülkeleri arasındaki dayanışmayı ve işbirliğini arttırmayı amaçlar.

XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı'nın gücündeki azalmaya paralel bir hızla İslam dünyasının çoğunluğu Batılı ülkeler tarafından sömürge ve manda yönetimleri altına girmişti. İşte tam da böylesi bir dönemde, İslam iş birliği fikri yahut başka bir ifadeyle İslam toplumları arasında birlik oluşturma düşüncesi, söz konusu birliğin bozulmasıyla birlikte gündeme gelmiş bir arayışı ifade etmektedir. Birlik arayışının sembolik ifadesi, tüm İslam dünyasını temsil ettiğine inanılan hilafet yönetimi idi. Ancak 3 Mart 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde halifeliğin kaldırılması ile boşluğa düşen İslam dünyası ülkeleri, Müslümanların başsız kalmaması için bazı toplantılar düzenlemeye gayret gösterdiler. 13-19 Mayıs 1926'da İngiliz işgalindeki Mısır'da Libya, Tunus, Fas, Güney Afrika, Hindistan ve daha birçok Müslüman devletin katıldığı bir "Hilafet Konferansı" düzenlendi.

Benzer bir konferans birkaç yıl sonra Mekke'de de icra edildi ve bu toplantıların her yıl yapılması kararlaştırıldı. Fakat tüm Ortadoğu'nun işgal altında olduğu böylesi bir dönemde yapılan bu girişimlerden herhangi somut bir oluşum ortaya çıka-

madı. Bu kez 2. Dünya Savaşı'ndan sonra 1949-51 İslam Dünyası Konferansı adıyla (*Mü'teme-rü'l-âlemi'l-İslâmî*) Karacî'de toplantılar düzenlendi, bu toplantılarda İslam devletlerinin bir araya gelmesi için birkaç adım daha atıldı. Fakat bu günlerde İslam ülkelerinin dönemin getirdiği şartlar içerisinde farklı ideolojik kutularda yer alması yahut kendi aralarında çıkar çatışmasına girmeleri, istenilen birliğin oluşmasını yine engelledi. Bütün Müslümanları bir çatı altında toplama

fikrini Nijerya Başbakanı Ahmed Belo 1965 yılında Mekke'de toplanan *Rabitatü'l-âlemi'l-İslâmî* toplantısında ortaya attı.⁶

Tam da böylesi arayışların tartışıldığı bir dönemde, İsrail işgali altında bulunan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın 21 Ağustos 1969 tarihinde bir Yahudi tarafından ateşe verilmesi, Ortadoğu'da var olan gerginliği iyice arttırdı. Bu olay İslam dünyasında başta Kudüs olmak üzere İslam'ın değerlerini korumak ve daha güçlü olmak için birlikte hareket edilmesi kanaatini iyice güçlendirdi. Dönemin Fas Kralı, 11 Eylül 1969 tarihinde tüm Müslüman ülkelerin devlet başkanlarına şu mesajı gönderdi:

"İnandığımız İslam birliği anlayışına ve bütün dünyadaki Müslümanların, özellikle el-Aksa Mescidi'ne karşı girilen çirkin suikast üzerine, devlet veya hükümet başkanlarının toplanma yolundaki isteklerini dikkate alarak 8-9 Eylül 1969 tarihinde Rabat'ta bir araya gelen İran, Malezya, Nijer, Pakistan, Suudi Arabistan, Somali ve Fas temsilcilerinin oluşturduğu hazırlık komisyonunun raporu doğrultusunda, sizi 22-24 Eylül 1969 tarihlerinde, krallığımızın başkenti Rabat'ta, el-Aksa Mescidi'nin uğradığı felaketi görüşmek ve Kudüs şehri sorunundaki tutumlarımızı-

zı birleştirmek için yapılacak İslam zirvesi toplantısına katılmaya davet ediyorum..."

Bu davetin ardından toplanan İslam ülkeleri Kudüs kurtarılınca kadar Merkezi Cidde'de bulunacak bir sekretarya kurulmasına karar verdiler.⁷

Bu ilk girişimin ardından 1970 yılında Cidde'deki Dışişleri Bakanları Konferansında örgütlenme yolunda daha somut adımlar atıldı. Yaşanılan gelişmeler neticesinde de İslam Konferansı Örgütü'nün(İKÖ) kurulmasına karar verildi.

İKÖ'nün Kurucu Anlaşması, 1972 yılında Cidde'de toplanan Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı'nda kabul edildi. Teşkilatın öncelikli amacı ise, İslam dünyasının menfaatlerini korumak ve kollamak olarak ortaya konuldu.⁸ O dönemki adıyla İKÖ'nün Kurucu Anlaşması Birleşmiş Milletler (BM) Anlaşması'nın 102. Maddesi uyarınca, 1 Şubat 1974'te BM Genel Sekreterliği'ne tescil edildi. Örgüt, BM Genel Kurulu'nun 10 Ekim 1975 tarihli kararıyla da BM'de gözlemci statüsü kazandı.⁹

1970'li yıllarda İKÖ, çoğunlukla sağladığı maddi imkânlar nedeniyle, Suudi Arabistan liderliğinde hareket eden bir görüntü sergilemiştir. Arap dünyasının liderliğine oynayan Suudi Arabistan, diğer iki Arap ülkesini, Mısır ve Irak'ı, kendisine rakip olarak gördüğü için de bu iki ülkenin Arap Birliği içindeki gücüne alternatif olarak İKÖ'nün gücünü kullanmaya çalıştı. İKÖ'nün merkezinin Cidde'de bulunması ve finansal olarak Suudi Arabistan tarafından desteklenmesi, Riyad yönetiminin kısmen de olsa bu amacını gerçekleştirmesine yardımcı oldu. Özellikle 1979 yılında meydana gelen İran Devrimi akabinde, İran'ın rejim ihraç etme politikasına, Suudi Arabistan İKÖ içerisindeki ağırlığını kullanarak cevap vermiştir.¹⁰

Aynı dönemde İsrail ile yaptığı Camp David Anlaşması sebebiyle Mısır, Arap dünyasından ve İslam âleminden dışlanmıştı. Ancak Ortadoğu'da meydana gelen gelişmeler ve güç dengeleri, Mısır'ın bölge politikalarından uzun süre dışlanamayacağını göstermiştir. Bundan dolayı 1984 yılındaki Kazablanka Zirvesi'nde üyeliğinin askıya alınması kararı kaldırılan Mısır, tekrar teşkilat bünyesine dâhil edilmiştir. Öte yandan 1980'li yıllarda bilhassa Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgali, İran-Irak Savaşı ve Libya'ya yönelik ambargolar gibi can alıcı konularda İKÖ'nün herhangi bir çözüm üretememesi, örgütün imajını oldukça zedelemiştir.

Nitekim Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ortaya çıkan yeni dönemde İKÖ özellikle Ortadoğu barış süreci konusunda büyük bir bölünme yaşadı. Prensip olarak 1993 yılındaki Oslo anlaşmasını desteklemekle birlikte Arap ülkeleri arasındaki görüş ayrılığı İKÖ'nün kararını olumsuz etkiledi. İKÖ'nün 90'lı yıllarda dikkat çeken zirvelerinden birisi 1997 yılında Tahran'da gerçekleştirilen İslam İşbirliği Zirvesi idi. Bu zirvede üye ülkeler arasında anlaşmazlıklar iyice belirginleşmişti. Özellikle bazı Arap ülkelerinin ve Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerini geliştirmeye başla-

ması, diğer Arap ülkeleri tarafından tepki ile karşılandı. Ürdün ve Mısır devlet başkanları yaşanan olaylara tepki göstererek zirveye iştirak etmediler.¹¹

2001 yılında Amerika'da meydana gelen 11 Eylül saldırıları ile gözler yine İslam ülkelerine çevrildi. Dünya genelinde İslam karşıtı gösteriler ve başta Amerika olmak üzere Batı dünyası, İslam coğrafyasına şüphe ile bakmaya başladı. İKÖ de bu olumsuz algının önüne geçmek ve dünya kamuoyunda İslamofobi ile mücadele etmek için birtakım politikalar belirledi.

Katar'ın başkenti Doha'da toplanan İKÖ Dışişleri Bakanları Konseyi, burada yayımlandığı sonuç bildirgesinde 11 Eylül saldırıları ve İslam dünyasına olan tepkileri değerlendirdi. Amerika'ya yönelik söz konusu saldırıların kabul edilemeyeceği, yapılan saldırıların İslam ahlakı ile hiçbir ilişkisinin olmadığı vurgulandı. Sonuç bildirgesinde ayrıca Amerika'nın İslam âlemine karşı daha duyarlı olması gerektiği ve işgal hareketinin Afganistan ile sı-

nırlı tutulmasının zarureti üzerinde duruldu.¹² İlan edilen sonuç bildirgesinde Amerika'nın keyfî olarak İslam ülkelerine saldırmaması uyarısı yapılsa da, bu uyarı pek de etkili olmadı. 2003 yılında Irak'ı da bu tür bir bahane ile işgal eden Amerika'ya karşı İKÖ, sağlam bir duruş ve bütünlüklü bir tavır sergileyemedi.

2005 yılında İKÖ Genel Sekreterliği görevine Türkiye'den Ekmeleddin İhsanoğlu'nun seçilmesi ile İKÖ'nün uluslararası yapısında birtakım değişiklikler meydana geldi. Bu dönemde yapılan reformlar neticesinde etkin politikalar izlemeye başlayan İKÖ'nün önündeki en önemli gündem maddesi, İslam dünyası ile terörün özdeşleştirilmesi karşısında yapılacak çalışmalar olarak belirlendi. ABD'nin *Büyük Ortadoğu Projesi* adıyla ünlenen reform dayatmalarına karşı İKÖ, kendi içinde bir reform programı hazırlayarak gelişimi önceleyen, siyasi, sosyal ve ekonomik eğitim alanlarında istişari toplantılar düzenledi. Ancak atılan bütün bu iyi niyetli adımlar istenilen başarıyı sağlayamadı.

İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATININ KURUMSAL YAPISI

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) eski adıyla İslam Konferansı Örgütü (İKÖ), BM'den sonra en büyük hükümetler arası kuruluştur. Teşkilat 57 üye ve 5 gözlemci üye¹³ ile dünya nüfusunun yaklaşık %23,2¹⁴'sini temsil etmektedir. Dünya petrol rezervlerinin %55'ine sahiptirler. Üye ülkeler de %53,5 genç nüfus ortalaması, dünya ortalamasının(%43,7) üzerindedir. Ancak İİT bünyesindeki çoğu ülkelerin yoksulluk oranları yüksektir. Dünyada gıda açığı olan 77 ülkeden 35'i ve yine az gelişmiş 48 ülkeden 22'i İİT bünyesinde yer

almaktadır.¹⁵ Üye ülkeler arasında yaşanan farklılıklar, ekonomik ve siyasi gelişmeleri de etkilemektedir. Ancak arada farklılıklar olsa bile İİT içerisinde ortak projeler, karşılıklı çıkarları geliştirebilecek potansiyel de mevcuttur.

Teşkilatın temel amacına bakıldığında politik, ekonomik, kültürel, bilimsel ve sosyal dayanışmanın ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Kuruluş amacı her ne kadar Mes-cid-i Aksa'yı korumak ve kollamak olsa da İİT günümüzde bu amacın ötesinde her alanda iş birliği öngö-

ren küresel bir örgüt konumundadır. Özellikle ekonomik ilişkileri geliştirmek için İİT bünyesinde Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) kurulması, ilişkilerin gelişmesinin önünü bir hayli açmıştır.¹⁶

2005 yılında Mekke/Suudi Arabistan'da yapılan Olağanüstü zirvede benimsenen İslam Ümmetinin XXI. yüzyılda karşı karşıya kaldığı sorunlarla mücadele için 10 yıllık eylem planı, teşkilat içerisinde önemli değişikliklerin yapılmasını öngörmüştür.¹⁷ 2008 yılında yeni örgüt şeması kabul edilmiştir. Bu şema oluşturulurken BM'nin yapısından faydalanılmıştır. Benimsenen yeni yapıya göre İİT organları 11 ayrı başlık altında toplanmıştır. Bunlar; İslam Zirvesi, Dışışleri Bakanları Konseyi, Daimi Komiteler, İcra Komitesi, Uluslararası İslam Adalet Divanı, İnsan Hakları Bağimsız Daimi Komisyonu, Daimi Temsilciler Komitesi, Genel Sekreterlik, Yardımcı Organlar, Uzmanlık Kuruluşları ve Bağlı Kuruluşlar'dır.¹⁸

İslam İşbirliği Teşkilatının 2011 yılında ki Astana zirvesinde teşkilatın yeni logosu kabul edilmiştir. Logoda, beyaz zemin üzerinde yeşil bir hilalin kuşattığı meridyen ve paralel çizgileriyle 'küre' ve kürenin merkezinde mukaddes Kâbe figürü yer almaktadır. Burada, İslam Dünyası'nın odak noktası olan Kâbe, birliği temsil etmektedir. Meridyen çizgili küre, farklılıklar içerisindeki uyumu ve küreyi kuşatan hilal ise İslam dünyası'nı sembolize etmektedir.¹⁹

İİT'nin temel organları İslam Zirvesi, Dışışleri Bakanları Konseyi ve Genel Sekreterliktir.²⁰

a) İslam Zirvesi Konferansı:

Üye ülkelerin devlet başkanlarından oluşan İslam Zirve Konferansı, İİT'nin en yüksek karar alma organıdır. Politika kararları almak, kuruluşun hedefleri doğrultusunda yol ha-

ritası oluşturmak ve İİT'ye üye ülkeleri ilgilendiren diğer meseleleri gözden geçirmek üzere üç yılda bir toplanmaktadır. Her olağan toplantıda İslam Zirvesi dönem başkanı seçilir. İslam Zirve toplantıları için gerekli düzenleme-leri Dışışleri Bakanları Konseyi ve Genel Sekreterlik yapar. Bugüne kadar 13'ü olağan, 2'ü de olağanüstü olmak üzere toplam 15 İslam Zirvesi yapılmıştır.²¹

- 1969-Rabat Zirvesi
- 1974-Lahor Zirvesi
- 1981-Mekke Zirvesi
- 1984-Kazablanka Zirvesi
- 1987-Kuveyt Zirvesi
- 1991-Dakar Zirvesi
- 1994-Kazablanka Zirvesi
- 1997-Tahran Zirvesi
- 2000 Doha Zirvesi
- 2003- Malezya Zirvesi
- 2005-Mekke Zirvesi
- 2008- Dakka Zirvesi
- 2012 Mekke Zirvesi
- 2013 Mısır Zirvesi
- 2016 İstanbul Zirvesi

b) İslam Dışışleri Bakanları Konseyi

Konsey, geçmiş İslam Zirvesi konferansları ve İslam Dışışleri Bakanları toplantılarında alınan stratejik kararların ve teşkilatın genel politikalarının uygulanmasına yönelik olarak her yıl toplanır. Üye ülke-lerin dışışleri bakanlarının katılımıyla gerçekleştirilir ve alınmış kararların uygulamasıyla ilgili gelişmeleri değerlendirir.

c) Genel Sekreterlik

Genel Sekreterlik; İslam Zirvesi ve İslam Dışışleri Bakanları toplantılarında alınan kararların uygulanması ve icra organı olarak teşkilatın yasa ve yönetmeliklerine uygun şekilde faaliyetlerin yürütülmesi ile görevlendirilmiştir. 1970 yılında yapılan 1. İslam Dışışleri Bakanları Konferansı'nda kurulmuş olan Genel Sekreterliğe, görevlerini yürü-

Teşkilatın temel amacına bakıldığında politik, ekonomik, kültürel, bilimsel ve sosyal dayanışmanın ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Kuruluş amacı her ne kadar Mescid-i Aksa'yı korumak ve kollamak olsa da İİT günümüzde bu amacın ötesinde her alanda iş birliği öngören küresel bir örgüt konumundadır.

türken teşkilatın bağlı ve ilgili kuruluşları yardım eder.

Merkezi Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde bulunan İİT Genel Sekreterliği, İslam Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından seçilen bir genel sekreter tarafından yönetilmektedir. Hâlihazırda 10. İİT Genel Sekreterliği görevini İyad Medeni yürütmektedir. Genel sekreterlik seçimi usulü 2005 yılında değiştirilmiş ve seçimler demokratik oylama yöntemiyle yapılmaya başlanmıştır. 2005 yılında demokratik yollarla seçilen ilk genel sekreter Ekmeleddin İhsanoğlu'dur. Genel sekretere yine seçimle gelen dört genel sekreter yardımcısı eşlik etmektedir.

Diğer Organlar:

a) Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK):

İSEDAK, İİT'nin dört daimi komitesinden biridir. 1981 yılında düzenlenen 3. İslam Zirvesi Konferansı'nda kurulması kararlaştırılan İSEDAK, 1984 yılında Kazablanka'da yapılan 4. İslam Zirvesi'nde faaliyetlerine başlamıştır. İSEDAK, İİT'nin ekonomik ve ticari iş birliği alanındaki uygulamalarını izlemek, üye ülkeler arasında iş birliğini güçlendirmek, kapasitelerini artırmaya yönelik programlar hazırlamak ve öneriler sunmaktan sorumludur. İSEDAK'ın etki alanı, geniş bir coğrafyaya uzanmaktadır. Daimi başkanlığını Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'nın yaptığı İSEDAK'ta Türkiye önemli bir rol oynamaktadır. İSEDAK, her sene ekim veya kasım aylarında, bakanlar düzeyinde İstanbul'da toplanmakta ve söz konusu toplantıların çalışma oturumlarına Türkiye'den bir bakan başkanlık etmektedir.²²

b) İİT Enformasyon ve Kültürel İşler Daimi Komitesi (COMIAC)

Toplantıları bakanlar düzeyinde

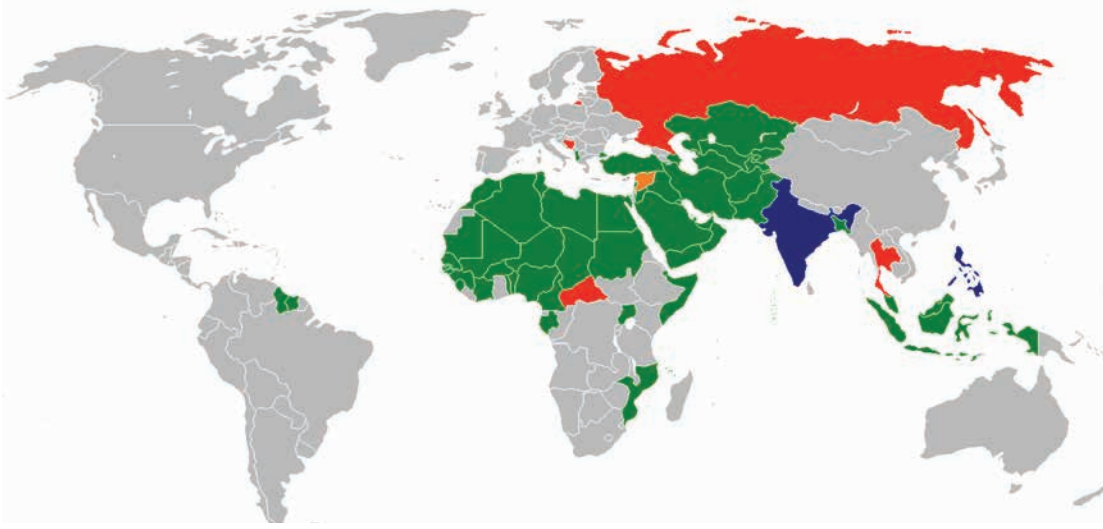
gerçekleştirilen COMIAC'ın başkanlığını Senegal Devlet Başkanı yürütmekte ve toplantılar Senegal'in başkenti Dakar'da düzenlenmektedir.²³

c) İİT Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Daimi Komitesi (COMSTECH)

Toplantıları her iki yılda bir bakanlar düzeyinde gerçekleştirilen COMSTECH'in başkanlığını Pakistan Devlet Başkanı yürütmekte ve toplantılar Pakistan'ın başkenti İslamabad'da gerçekleştirilmektedir. Komitenin görevi, İİT'ye üye ülkelerin karşılıklı iş birliği ve ortak çalışma neticesinde, bilim ve teknoloji alanlarındaki gerek bireysel gerekse toplu kapasitelerini güçlendirmektir. Bu bağlamda COMSTECH, İİT'ye üye ülkelerin bilim ve teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmalarını kolaylaştırarak hızlı bir şekilde sanayileşmelerine ve sosyoekonomik olarak kalkınmalarına yardımcı olmaktadır.²⁴

d) İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)

İİT'nin ilk kültürel alt organı olan IRCICA, faaliyetlerine 1980 yılında başlamıştır. 1976'da İstanbul'da gerçekleştirilen İİT 7. Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında Türkiye Cumhuriyeti tarafından merkezin kuruluşu teklif edilmiş ve teklif 3/7 ECS kararıyla kabul edilmiştir. Araştırma, neşriyat, belge ve bilgi yönetimi sahalarında aktif bir kuruluş olan IRCICA, Müslüman milletlerin tarihi, İslam bilim tarihi ve sanatı ile İslam kültür ve medeniyetiyle alakalı diğer alanlarda faaliyet yürütmektedir. Bu çalışmalarla IRCICA, İslam kültür ve medeniyetinin tüm dünyada daha iyi anlaşılması ve diğer milletler ve dünya kültürleriyle karşılıklı diyalogun geliştirilmesi amacına hizmet etmektedir.²⁵

İİT'NİN ULUSLARARASI ETKİNLİĞİ

BM'den sonra dünyada en geniş katılımlı kuruluş olan İİT, uluslararası ekonomi ve siyaset kuruluşları arasında nüfuzu olan bir yapı olmasına rağmen, üye ülkeler arasındaki iş birliğinin zayıflığı ve birlikte hareket yetisinin kısıtlı olması, teşkilatın etki gücünü oldukça sınırlandırmaktadır. İİT üyeleri arasında bazı konularda yaşanan açmazlar, daha çok üyeler arasındaki siyasi farklılıklara, sınır ihtilaflarına, mezhebî konulara, demokrasi ve insan hakları konusundaki anlayış farklılıklarına dayanmaktadır. İzlenmesi gereken politikaların çoğu üzerinde anlaşılabilmesi de ortak bir irade oluşturulması önünde ciddi bir engel olarak durmaktadır.²⁶

İİT, Müslüman devletler arasındaki sorunları çözmek amacıyla bir araya gelse de bu amacında pek başarılı olduğu söylenemez. Ne yazık ki bugüne kadar İslam dünyasında meydana gelen çatışma süreçlerine engel olamamış, hatta bu konudaki işlevselliğini tamamen yitirmiştir. 1970 Ürdün-Filistin Kurtuluş Örgütü iç sa-

vaşı, 1971-74 Pakistan-Bangladeş çatışması, 1980-88 İran-İrak Savaşı, 1989 Senegal-Moritanya çatışması, 1990-91 Irak'ın Kuveyt'i işgali, 1990'dan günümüze kadar süren Afgan iç savaşı, 2003 Irak Savaşı gibi Müslüman dünyasını derinden etkileyen olaylara karşı etkili bir çözüm ortaya koyamamış, sorunların günümüze kadar sürmesine, çözüm önerilerinin Batılı devletler tarafından dayatılmasına adeta seyirci kalmıştır.²⁷

İİT'nin İslam Dünyasında başarılması beklenen en önemli misyonu birlik ve beraberliğin sağlanmasıdır. Ancak 57 üyeli bir örgütün bu kadar farklı sayıda çıkar ve politikayı ortak bir hedef etrafında buluşturması oldukça zordur.

Bu misyonun gerçekleşmesi önündeki en büyük engelin değişik siyasi çıkarları olan ülkelerin düzenlenmiş zirvelerde kendi görüşlerinde diretmeleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu uzlaşmaz tutum ne yazık ki İslam ülkeleri arasında bölünmelere neden olmaktadır. Her birinin halkı

BM'den sonra dünyada en geniş katılımlı kuruluş olan İİT, uluslararası ekonomi ve siyaset kuruluşları arasında nüfuzu olan bir yapı olmasına rağmen, üye ülkeler arasındaki iş birliğinin zayıflığı ve birlikte hareket yetisinin kısıtlı olması, teşkilatın etki gücünü oldukça sınırlandırmaktadır.

**İİT'nin İslam
Dünyasında
başarması
beklenen en önemli
misyonu birlik
ve beraberliğin
sağlanmasıdır.
Ancak 57 üyeli bir
örgütün bu kadar
farklı sayıda çıkar
ve politikayı ortak
bir hedef etrafında
buluşturması
oldukça zordur.**

aynı inancı paylaştığı halde, söz konusu ülkelerin hemen her uluslararası veya bölgesel sorunda farklı taraflarda konumlanmaları, çıkar çekişmelerinin yanı sıra tarihsel kin, mezhebî dışlama, etnik güvensizlik gibi faktörlere dayanmaktadır. Bu tür gerekçeler halkı Müslüman ülkeler arasında kısa dönemli iş birliği ve yakınlaşmaları etkilerken, uzun vadede farklı unsurlar da birlik ve beraberliği etki etmektedir.

Bugün İİT'nin -İslam ülkeleri arasında birlik oluşturmak şöyle dursun- üyeleri arasında ekonomik ve siyasi iş birliğini ya da en azından mevcutların geliştirilmesini frenleyen uzun vadeli sorunları bulunmaktadır. İİT'nin yapısını da karmaşıktır. Bu siyasi, ekonomik, kültürel, etnik, coğrafi ve aktüel faktörler, devletler arasındaki iş birliğini bir hayli zorlaştırmaktadır.

İslam ülkelerinin Osmanlı sonrasındaki son yüz yıllık bağımsızlık sürecinde yaşadığı tecrübeler ve siyasi unsurlar, İslam toplumları ve ülkeleri arasındaki birlik oluşumunu genellikle olumsuz yönde etkilemiştir. 50 kusur devlete bölünmüş bulunan İslam âlemi, bir o kadar çeşitli yönetim biçimine de ev sahipliği yapmaktadır; kimi ülkelerde monarşi, kimisinde diktatörlük, kiminde askerî rejim, kiminde ise demokratik yönetimler bulunmaktadır. Yönetim modellerinin farklı olması, uygulanan dış politika ve siyaset şekillerini de farklılaştırmakta, bu durum sonuçta çok yönlü çıkar çatışmasını tetikleyen bir rol oynamaktadır. Bu olumsuzluğa, çeşitli İslam ülkelerinin Batılı ülkelere bağımlı olması ve onlardan bağımsız politika üretememesi gerçeği de eklendiğinde İslam ülkeleri arasında iş birliğini geliştirmenin hiç de kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak bu olumsuz tablonun diğer yanında farklı yönetimlerin iş birliğine olan ihtiyaçları durmaktadır. Yönetim bi-

çimlerinin çeşitliliği aslında diğer ülkeler ve bunların halkları nezdinde rejim biçimleri konusundaki arayışları ve yakınlaşmayı teşvik eden bir role dönüştürülebilir. İİT, rejim biçiminden ziyade adalet ve istişare il-kelerini canlı tuttuğu sürece söz konusu ülkeler arasındaki rejim farklılıklarını çekişmenin motoru olmaktan çıkacaktır.

Avrupa Birliği (AB) bu anlamda, değişik tarihsel süreçlerden gelen ülkelerin ortak paydalar etrafında bir araya gelebildiklerini gösteren somut bir örnektir. Bundan yarım asır önce birbirini katletmiş olan Avrupa ülkeleri, savaşların yıkıntıları üzerine büyük bir refah toplumu inşa etmeyi başarmıştır. İİT de İslam ülkeleri arasında benzer şekilde konulacak birtakım ilkeler üzerine yeni birliktelikler inşa edilebilir. Burada kaydedilmesi gereken temel unsur, birlik konusunda başı çekecek birkaç ülkenin lokomotif güç olarak diğer orta ve küçük ölçekteki ülkeler için cazibe merkezi oluşturabilmeleridir.

Ortak siyasi miras, söz konusu birlikteliğe gerekli motivasyonu sağlayabileceği gibi, tarihten ve özellikle son 200 yılda yaşananlardan çıkarılacak yeni dersler, bu birliktelikte önemli rol oynayacaktır. Elbette İİT tüm bu tarihsel sorunları çözecek bir platform değildir ve olamaz da; ancak İİT tarafından atılacak küçük adımlar ileride büyük sonuçlar doğurabilir. Örneğin, İİT'ye bağlı ülkelerin eğitim bakanlarının alacağı bir kararla İslam dünyasının bölünmüş halinin Müslüman toplumlara ne kadar büyük bir yıkım getirdiği konusu ders kitaplarına girebilir.

Uluslararası birleşmelerde çok farklı faktörler rol oynayabilmektedir. Küreselleşen günümüz dünyasında çoğunlukla ekonomik çıkarlar, güvenlik kaygıları, jeopolitik zorunluluklar, ideolojik yakınlıklar, dinî unsurlar ya da ortak kader hisleri belir-

leyici olabilmektedir. Bu noktada İslam ülkeleri arasındaki birlik arayışlarında İİT bu unsurların tümünü belirli bir sistematik içinde kullanmalıdır. Bu unsurların en önemlisi kuşkusuz inanç birliği vurgusu olacaktır. Zira, Endonezya'dan Surinam'a kadar uzanan devasa coğrafyada, farklı etnik ve mezhebî unsurlardan oluşan yüz milyonlarca Müslüman'ı tek bir potada buluşturmanın yolu, onların inançları üzerine yapılacak vurgudur. Ancak ortak inanca sahip olmak tek başına birliği kurmaya yeterli gelmeyeceği için, İİT, farklı Müslüman toplulukları ortak çıkarlar etrafında önce bölgesel birliktelikler kurmayla, ardından da bu bölgesel entegrasyonları teşvik ederek daha küresel bir bütün oluşturmaya yönelik projeler hazırlayabilir. Her biri siyasi olarak güvensizlik içindeki farklı siyasal rejimler, bu bütünlüğü oluşturmada negatif bir yaklaşım içinde görünse de bölgesel çıkarlara dayalı entegrasyonlar bu tür birleşmeleri teşvik edecektir.

İİT'nin birlik arayışlarında aşması gereken öncelikli unsurlardan biri de mevcut sınırların niteliğidir. Siyasi sınırlar ve etnik sınırlar, İslam devletleri arasındaki bölünmüşlüğü en somut göstergeleridir. Her bir sınır iki taraf arasındaki tarihsel ve siyasi hesaplaşmayı hatırlatan bir işaret taşı gibidir. Sınırların bir bütünü bölen rolü oynadığı günümüzde, İİT'nin aynı sınırları bir pazılın parçaları gibi gören ve ancak birleştiklerinde anlamlı bir bütünlük oluşturacaklarını savunan bir anlayışı benimsemesi zorunludur. Geline aşama itibarıyla sınırları ortadan kaldırmak mümkün olmayacağına göre, bu sınırları güç birliğinin farklı unsurları haline getirecek formüller aranabilir. Sınırlar farklı devletleri jeopolitik ve jeokültürel olarak birbirinden ayırdığı için, genelde iki ülkenin sınır bölgelerinde or-

tak bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu bir etnik grup olabileceği gibi, kültürel başka bir unsur veya ekonomik kaynak da olabilir. Sınırın iki tarafına yayılan bu faktörleri, iki taraf arasında birleştirici bir yapı olarak kur- gularayp iş birliği üretmekse imkân- sız değildir. AB'nin doğuş felsefesi- ni oluşturan temel unsur, Fransa ile Almanya sınırında bulunan tartışma- lı kömür bölgeleri ve çelik sektörleri arasındaki iş birliğine dayanmakta- dır. Benzer şekilde sınır bölgelerinde birbirlerine karşı sorun alanları oluş- turmuş birçok İslam ülkesi de bun- ları birer iş birliği alanına dönüştür- me formülleri bulabilir.

İslam ülkeleri arasındaki ekonomik dengesizlik ve değişik üretim düzey- leri, iş birliği ve yakınlaşmayı hem olumlu hem de olumsuz manada et- kilediğinden İİT'nin içinde bulunduğu zorluklardan biri de ekonomik alan- la ilgilidir. Özellikle petrol gibi stratejik bir zenginliğin bulunduğu ülke- lerle diğer İslam ülkeleri arasındaki bu bağımlılık ilişkisi bir ortaklığa dö- nüştürülebilir.

Burada devletlerarası ilişkileri te- tiklemesinin yanında ekonomik karşı- lıklı bağımlılık, özel sektörler üzerin- den farklı İslam topluluklarının birbi- rine yakınlaşmasını ve iş birliğini teş- vik etmektedir. Ortak bir dine men- sup olmanın getirdiği yakınlığı kulla- nabilecek olan Müslüman iş adamları, psikolojik olarak kendilerine yakın hissettikleri ülke ya da şahıslarla ya- tırım yapmayı bir avantaj olarak de- ğerlendirebilir. İİT'nin ekonomik ku- rumları bu misyonun gerçekleşme- sinde lokomotif rolü oynayabilirler.

Ekonomik unsurun Müslümanlar arasındaki ilişkiler üzerinde sahip ol- duğu olumsuz etki ise, değişik Müs- lüman topluluklar arasındaki ekono- mik dengesizliğin fakir/zengin halk- lar arasındaki karşılıklı kin ve husu- meti arttırarak yönetimler arasında

**Bugün İİT'nin -İslam
ülkeleri arasında
birlik oluşturmak
şöyle dursun-
üyeleri arasında
ekonomik ve siyasi
iş birliğini ya da en
azından mevcutların
geliştirilmesini
frenleyen uzun
vadeli sorunları
bulunmaktadır.
İİT'nin yapısını da
karmaşılaştıran bu
siyasi, ekonomik,
kültürel, etnik,
coğrafi ve aktüel
faktörler, devletler
arasındaki iş
birliğini bir hayli
zorlaştırmaktadır.**

iş birliği kurulması imkânını zorlaştırmasıdır. Bugün İslam ülkelerinin büyük bölümü orta büyüklüklerde ve kalkınmakta olan ülke statüsünde olsa da kişi başı gelir bazında petrol üreten Körfez'deki Arap ülkelerinin açık ara zenginliği dikkat çekicidir.

Kurulacak ortak ekonomik birlik-teliklerle İslam dünyasında sermayenin belirli bir coğrafi alanda yığılması önlenerek yatırımların yaygınlaşması sağlandığı oranda ba-

İİT'nin elinde çok önemli bir avantaj bulunmaktadır; o da tüm İslam halklarının ortak bir kültür içinden geçerek gelmiş olmalarıdır. Müslüman halkların ortak bir inancı ve bu inancın geçmişini paylaşıyor olmaları aralarındaki en güçlü bağıdır. Halklar arasındaki bu ortak payda, yönetimleri de ister istemez iş birliğine zorlamaktadır.

İİT'nin işini zorlaştıran konulardan biri İslam dünyasındaki eğitim sorunudur. İslam ülkelerindeki toplam

okur yazar oranının ortalama %54'lerde olduğu, böylece İslam âleminin en az yarısına yakınının okuma yazma dahi bilmediği anlaşılmaktadır. Bu, bir yanıyla birlik şuurunun eksikliği ni büyüten bir faktör olurken bir yanıyla da kültürel olarak birbirinden oldukça farklı olan İslam ülkelerinin ortak bir çıkar etrafında buluşabilme ihtimalini de zayıflatmaktadır.

Milyonlarca kilometreka-relik bir alanda bulunan İslam dünyasında bu geniş-

liğe bağlı olarak binlerce etnik unsur bulunmakta ve bunlardan her birinin çıkar ve beklentileri de farklı olmaktadır. Bu etnik unsurlar ciddi sorunların potansiyel aktörleri olarak zaman zaman ülkeler arasındaki ilişkileri de etkilemektedir. Son Irak krizinde görüldüğü gibi, komşu ülke sınırları içinde yaşayan etnik unsurların kendi aleyhine kullanılmasından çekinen birçok İslam ülkesi, bölgesel politikalarında ciddi çıkmazlara girmiştir. İİT, bu devasa coğrafi alandaki farklı çıkarları buluşturmaktan oldukça uzak olsa da en azından çözüm platformunu BM ve AB gibi Batılı kurumlar yerine kendi inisiyatifine taşıyacak adımlar atabilmelidir. Bunun için, kendisi her hangi bir taraf tutmaksızın, tarafsız üçüncü ülkeler öncülüğünde arabuluculuk görüşmelerine zemin hazırlayabilir.

şarı da sağlanacaktır. Bugün küreselleşen dünyada emek ve sermayenin serbest dolaşımı teknoloji ile birlikte tüm sınırları aşan bir boyuta ulaşmıştır. İslam ülkeleri arasındaki bu serbest dolaşım anlaşmaları ve bunları kolaylaştıracak sermaye hareketleri, uzun vadeli birliktelikle-ri zeminini hazırlayacaktır.

Üretim, ticaret, sermaye ve emek hareketi gibi birçok faktöre dayalı olarak kurulacak ikili ve çok taraflı ilişkiler, zaman içinde Müslüman halklar ve yönetimler arasında bir tür "karşılıklı bağımlılık" ilişkisi geliştirecektir. Ekonomik anlamda sağlanacak bu bağımlılık hayatın diğer alanlarındaki birlik arayışlarını da teşvik edeceğinden siyasi, sosyal ve kültürel olarak yakınlaşma çok daha kolaylaşacaktır.

ARAP BAHARI VE İİT

İİT bünyesindeki Arap liderlerin Arap Baharı olaylarına bakışı genellikle olumsuzdur. Kendi otoriter rejimlerinin demokratik adımlar attığını her toplantıda temsilcileri aracılığıyla dile getiren bu ülkelerin gerçekte uygulaması olmayan bu tür açıklamaları, ilgili ülke halkları tarafından benimsenmediği gibi, bu ülkelerde İİT'ye olan güveni de sarsmaktadır. Bugüne kadar özellikle Körfez ülkelerindeki yöneticiler diğer ülkelere bu konuda oldukça müdahil olmuş, taraf tutarak söz konusu sebeplerle gerilim yaşanan ülkelerde istikrara kavuşulmasını engelleyici adımlar atmışlardır. Başta Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) olmak üzere çoğu Arap ülkesi, iç olaylardaki karışıklıklarda farklı muhalif kesimleri destekleyerek muhalif grupların bölünmesine ve ülkelerindeki iç karışıklığın daha da içinden çıkılmaz hale gelmesine sebep olmaktadır. Bölgede istikrar adası olan Körfez'de çıkan bu anlaşmazlık, İİT'ye sıraya edip burada da kendilerine ya-

kın ülkeleri etkileyerek gruplaşmaya yol açmaktadır.²⁸

İİT, Arap Baharı olaylarının başlaması ile birlikte radikal sayılabilecek adımları Libya konusunda atmıştır. Şubat 2011'de başlayan olaylarda Kaddafi yönetimini kınayan ilk uluslararası kuruluşlardan biri İİT olmuştur. Ayrıca İİT, BM Güvenlik Konseyi kararı ile Libya'da uçuşa yasak bölge oluşturulması fikrini de savunmuştur. Libya muhaliflerin oluşturduğu Ulusal Geçiş Konseyi ile ilişki kurulmasını diğer ülkelere de tavsiye etmiş ve Libya'nın Ulusal Geçiş Konseyi'ni Libya'nın resmî temsilcisi olarak tanımıştır.²⁹ Yine dönemin İİT Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu, 2011 yılında Libya için Londra'da yapılan Temas Grubu oluşturulması toplantısına katılmış ve alınan kararları desteklemiştir.³⁰

İİT'de tüm üyelerin hemfikir olduğu Libya için uzlaşma birliği, Yemen ve Suriye konusunda sağlanamamıştır. Özellikle Yemen için İİT'nin Suu-

İİT bünyesindeki Arap liderlerin Arap Baharı olaylarına bakışı genellikle olumsuzdur. Kendi otoriter rejimlerinin demokratik adımlar attığını her toplantıda temsilcileri aracılığıyla dile getiren bu ülkelerin gerçekte uygulaması olmayan bu tür açıklamaları, ilgili ülke halkları tarafından benimsenmediği gibi, bu ülkelerde İİT'ye olan güveni de sarsmaktadır. Bugüne kadar özellikle Körfez ülkelerindeki yöneticiler diğer ülkelere bu konuda oldukça müdahil olmuş, taraf tutarak söz konusu sebeplerle gerilim yaşanan ülkelerde istikrara kavuşulmasını engelleyici adımlar atmışlardır.

di Arabistan önderliğindeki koalisyon gücüne destek açıklaması yapması, birtakım üyeler arasında huzursuzluğa neden olmuştur. Başını İran'ın çektiği ülkelerin farklı politik amaçları olmasının İİT'nin bu konularda işlevsiz kalmasına sebep olduğu söylenebilir. İran'ın geçmişten gelen Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez ülkelerini çevreleme politikası, Lübnan, Irak, Suriye, Yemen gibi ülkelerde etkin olması, İİT içerisinde cepheleşmeyi derinleştirmiştir. Bu cepheleşme Suriye konusunda çözüm üretmeyi de engellemektedir. Soğuk savaş yaşayan iki ülke etrafında şekillenen politikalar, İran'ın Suriye'yi desteklemesi, Suudi Arabistan ve Katar gibi Arap ülkeleri ile Türkiye gibi etkin ülkelerin Suriyeli muhaliflere yakın durması, İİT içindeki iş birliğini önlemiştir. 2012 yılında muhalifleri destekleyen ülkelerin girişimleri ile Suriye'nin İİT'deki üyeliği askıya alınmıştır. Bu gelişmenin ardından örgütün tüm inisiyatifi yok olmuş ve meseledeki rolü kınamaktan öteye gide memiş, sahada savaşı sonlandıracak adımları bir türlü atamamıştır.³¹

Arap Baharı sürecinde İİT'nin işlevsizliğine neden olan bir başka konu ise Mısır'daki gelişmelerdir. Ülke tarihindeki ilk demokratik seçimde iktidara gelen Muhammed Mursi'ye yapılan darbeye sessiz kalması, İİT'nin uluslararası algısını da olumsuz etkilenmiştir. Daha önceki gelişmelerde en azından bildiriler yayımlayan ve kınama kararları alan İİT, darbeye destek verme anlamına gelen açıklamalar yapmıştır. Örneğin, 14 Ağustos 2013'te ordunun gösteri-cilere saldırarak ağır can kayıplarına sebep olması üzerine " tarafları makul olmaya" toplumsal barışı koru-mak ve ulusal birliği sağlamak için diyaloga geç-meye çağırmıştır. İİT yetkilileri açıklamalarında isim vererek darbecileri suçlamaktan da kaçınmıştır.

Son olarak 13 Mayıs 2015'te Kuveyt'te toplanan 42. Dışişleri Bakanları Konseyi'nde İİT, Yemen, Filistin, Suriye ve Libya'daki sorunları görüşse de daha önceki toplantılarda olduğu gibi soruna gerçekçi bir çözüm üretmeden toplandı sonlanmıştır.³² En son geçen Ramazan Bayramı öncesinde akan kanın durması, sivililerin karşı karşıya kaldığı gayriinsani şartların hafifletilmesi için ateşkes kararı alınması teklifi de sahada herhangi bir karşılık bulmamıştır.³³ Bu ve benzeri birçok kararlar alınıp, göstermelik şekilde bir araya gelinse de teşkilat günümüzdeki sorunlara çözüm üretmede oldukça etkisiz kalmaktadır.

Genel olarak İslam dünyasına bakıldığında İİT'nin güvenilirliğini zedeleyen ve çözüm üretmesini imkânsız hale getiren başlıca hususlar şunlardır:

- ▶ Müslümanlar arasında ki adaletsizlik ve çaresizlik karşısında çözüm üretememesi
- ▶ Müslüman Dünyasının illegal olarak işgali karşısında somut adımlar atamaması
- ▶ Müslüman olmayan ülkelere Müslüman azınlıklarının uğradığı haksızlıklara karşı etkin mücadele edememesi
- ▶ Müslüman dünyasındaki mezhepçilik ve bölünme durumlarında birliği ve bütünlüğü sağlayamaması

TÜRKİYE'NİN ÜYELİĞİ VE KONUMU

❖ Türkiye'nin 1960'lı yıllardaki politikası, bir önceki Adnan Menderes dönemine göre oldukça farklı idi. 27 Mayıs askeri darbesinin gerçekleşmesi ile yönetim el değiştirmiş ve Demokrat Parti'nin liderleri idam edilmişti. Çalkantılı süreçler sonrasında askeri konsey, yerini siyasetçilere bırakarak yönetimden uzaklaşırken önceki döneme göre Batıya karşı daha bağımsız bir politika izlenmeye çalışılmıştır. Özellikle Kıbrıs olaylarında Türkiye'nin Batı'nın desteğini bulamaması, dış politikada alternatif stratejilerin izlenmesini zaruri kılmıştır. 1964'teki Johnson mektubu Türkiye'nin dış politikadaki kaderini değiştiren gelişme-

lerden birisidir. O güne kadar Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerde mesafeli davranan Türkiye, Arap ülkelerinin BM'deki Kıbrıs oylamalarında Türkiye'nin tezleri aleyhinde oy kullanmasından sonra bu ülkelerle diyaloga geçmesi gerektiğini anlamıştır.³⁴

İlk değişimin hissedildiği 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda Türkiye'nin Arap devletlerinin yanındaki tutumu, Arap dünyasında takdirle karşılanmıştır. Bu dönemde gelişen ilişkiler ve Türkiye'nin Kıbrıs konusunda Arap ülkelerinden destek bulmasını sağlayan asıl olay, 21 Ağustos 1969 tarihinde Mescid-i Aksa'ya düzenlenen saldırı üzerine toplanan İslam Zirvesi Konferansı ile olmuştur. Ya-

Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel bu konuyla ilgili hükümete gelen eleştirilere Rabat'taki toplantının dinî değil siyasi bir toplantı olduğunu, toplantıya İslam devletlerinin katılacak olmasının Türkiye açısından laikliğe aykırı herhangi bir eylem teşkil etmeyeceğini, böyle bir düşüncenin İslam ve Müslüman kelimelerinin bulunduğu her yerden kaçmayı gerektireceğini, Rabat toplantısına katılmanın Türk dış politikasına aykırı olmadığını belirterek yanıt vermiştir.

şanan saldırı karşısında tüm İslam dünyası ile birlikte Türkiye de saldırıya resmî düzeyde büyük bir tepki göstermiş ve olayı kınamıştır. Toplanan İslam Zirvesi'ne Türkiye'yi temsilen dönemin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil katılmıştır.³⁵ Aslında zirveye devlet başkanı olarak Cevdet Sunay davet edilmiş, fakat Sunay, Türkiye'nin laik bir ülke olduğunu, bu yüzden de adı İslam olan bir toplantıya katılmayı düşünmediğini açıklamıştır. Hükümet ise zirveye katılmayı gerek iç gerekse dış politika da çıkış aracı olarak değerlendirdiğinden zirveye dışişleri bakanlığı düzeyinde katılmayı uygun görmüştür. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel bu konuyla ilgili hükümete gelen eleştirilere *Rabat'taki toplantının dinî değil siyasi bir toplantı olduğunu, toplantıya İslam devletlerinin katıla-*

cak olmasının Türkiye açısından laikleğe aykırı herhangi bir eylem teşkil etmeyeceğini, böyle bir düşüncenin İslam ve Müslüman kelimelerinin bulunduğu her yerden kaçmayı gerektireceğini, Rabat toplantısına katılmanın Türk dış politikasına aykırı olmadığını belirterek yanıt vermiştir.³⁶

İslam işbirliğinin teşkilatlanma aşamasına geçtiği Mart 1970'te yapılan Cidde toplantısına Türkiye, alt düzeyde temsilci gönderdi. Kurulan sekretarya çalışmalarına katılmak istemediğini açıklayan Ankara yönetimi, İslam Konferansı Genel Sekreterine çekince mektubu vererek konferans kararlarının anayasanın ve dış politikanın ilkeleri ile bağdaştığı ölçüde katılacağını beyan etti.

Bu arada 1970'li yıllar boyunca Türkiye, Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeyi sürdürdü ve İİT'nin birçok çalışmasına aktif olarak katılım sağladı. 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a asker çıkartması sonucu başta Amerika olmak üzere Batılı ülkeler ile ilişkiler gerildi ve Türkiye bir takım ambargolara maruz kalmıştı. Zor durumda kalan Ankara yönetimi tam da böylesi bir geçiş döneminde Arap ülkelerinden yardım istedi ancak Libya dışında kendisine destek olan bir Arap ülkesi olmadı. Yine de Türkiye bu dönemde İİT'nin kurucu üyesi olması hasebiyle Kıbrıs'ı 1975 yılındaki 6. Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısına Türk topluluğunun temsilcisi olarak davet ettirmeyi başardı.³⁷

Konferansa Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denктаş ve Kıbrıs Müftüsü konuk olarak katıldılar. Konferansta konuşan Denктаş tezlerini anlattı ve Türkiye'nin de çabaları ile konferans sonuç bildirgesinde Türkiye'ye Kıbrıs konusunda destek açıklaması yapıldı.³⁸ 1976 yılından itibaren Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuri-

yeti İİT Dışışleri Bakanları toplantılarına, 1981 yılından itibaren de devlet başkanları düzeyindeki İİT Zirve toplantılarına düzenli olarak katılmaya başladı. Ayrıca yine Türkiye'nin çabaları ile 1991 yılında İstanbul'daki İİT Dışışleri Bakanları Toplantısı'nda Kıbrıs'ın gözlemci statüsü güçlendirilerek İİT'nin tüm komiteleri ve İslam Kalkınma Bankası gibi kuruluşlarla çalışmasına da olanak sağlandı.³⁹

Türkiye, 1980'lerle birlikte hızlı bir şekilde Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme içerisine girdi. SSCB'nin Afganistan'ı işgali üzerine 25-27 Ocak 1981 tarihinden itibaren Türkiye, toplantılara Başbakan düzeyinde katılım göstermeye başladı.⁴⁰ Türk dış politikasında Kemalizm adına tümüyle tek yanlı Batıcı önceliklerin ağırlıkta olduğu bir dönemde, Turgut Özal'ın Türkiye dış politikasına çeşitlilik kazandırdığını ve İslam ülkeleri konusundaki katı tutumun esnetildiğini görmekteyiz. Türkiye bu dönemde hem bölgesel liderlikte aktif rol oynamaya hem de Avrupa değerlerini yakalamaya çalışmıştır. Ortadoğu'ya yönelik ilgisinin karşılığını kısa süre içerisinde almaya başlayan Türkiye, Batı'nın ambargoları ile bunaldığı bir dönemde İİT ile ilişkilerini etkin bir şekilde kullanarak ekonomik ilişkilerde gelişme kaydetmeye başlamıştır.⁴¹

Türkiye bir yandan İİT'ye üye ülkelerle ilişkileri geliştirirken bir yandan da kurumun uluslararası meselelerde etkin rol oynaması için çaba göstermeye başladı. 1985 yılında Bulgaristan'da Türklere yapılan insan hakları ihlallerine karşı İİT'yi harekete geçirerek İslam ülkelerinin Bulgaristan'da Müslüman Türklerin yaşadığı haksızlıklara sessiz kalmamasını sağladı. İİT'nin tüm Müslümanları savunduğu belirtilerek böyle bir adımın atılması gerektiği ve bunun bir sınav olduğu belirtildi. Dönemin

İİT Genel Sekreteri Şerafettin Pirza'de o günlerde basına yaptığı açıklamada, "İslam âlemi, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin haklarının gasp edilmesine müsaade etmeyecektir!" diyerek gerekli desteğin verileceğini söyledi.⁴² 1987 tarihindeki İİT Zirve toplantısına katılan Kenan Evren'de Bulgaristan'daki olayları gündeme getirmiş ve destek istedi.⁴³

1990'lı yıllarda Balkanlarda meydana gelen olaylar sırasında da Türkiye, İİT'yi bölgedeki soruna müdahil olmaya çağırdı. Bosna-Hersek konusunda aktif rol oynayan Türkiye, bu ülkeye uygulanan silah ambargosunun kaldırılması için İİT üyeleri ile birlikte hareket edip Batılı ülkelere baskı yapılmasını istedi. Türkiye'nin İİT'yi aktif kullanmasındaki önemli etkenlerden biri de o tarihlerde İİT'nin Dışışleri Bakanları Konseyi toplantısına ev sahipliği yapmasıydı. 17-18 Haziran 1992 tarihinde 5. Olağanüstü İİT Dışışleri Bakanları Toplantısı gerçekleştirildi ve toplantının sonuç bildirgesinde Türkiye'nin ve Bosna-Hersek'in istediği kararlar çıktı. Bildirgede Sırbistan'ın Müslümanlara yönelik katliamlarının kabul edilemez olduğu, BM'ye çağrı yapılarak Sırbistan üzerinde eğer ambargo sonuç vermezse askerî güç kullanılması gerektiği ifade edildi.⁴⁴ Taraflar arasında yürütülen çalışmalar sonucu Dayton Anlaşması imzalandı ve Türkiye de İİT'yi Barışı Uygulama Konferansı Yürütme Kurulu'nda temsil etti.

2000'li yıllarda iktidara gelen AK Parti ile Ortadoğu bölgesindeki ülkelerle Türkiye arasındaki ilişkilerde ciddi bir ilerleme yaşandı. İİT'nin daha etkin olması gerektiği her platformda dile getirilirken örgütle Türkiye arasındaki ilişkiler hızla yükselişe geçti. 2004 yılında İİT Genel Sekreterliği görevine Ekmeleddin İhsanoğlu'nun getirilmesi ile Türkiye'nin teşkilattaki ağırlığı önceki dönemle-

Türkiye, 1980'lerle birlikte hızlı bir şekilde Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme içerisine girdi. SSCB'nin Afganistan'ı işgali üzerine 25-27 Ocak 1981 tarihinden itibaren Türkiye, toplantılara Başbakan düzeyinde katılım göstermeye başladı. Türk dış politikasında Kemalizm adına tümüyle tek yanlı Batıcı önceliklerin ağırlıkta olduğu bir dönemde, Turgut Özal'ın Türkiye dış politikasına çeşitlilik kazandırdığını ve İslam ülkeleri konusundaki katı tutumun esnetildiğini görmekteyiz.

re göre daha da arttı. Siyasi ilişkilerin gelişmesi ile ekonomi alanında da ilişkiler üst seviyeye çıktı ve iki-
li ticari anlaşmalar imzalandı. 2008

dünya ekonomik krizinde Türkiye, AB ile daralan ekonomisini, İslam ülkeleri ile kurduğu ilişkilerle rahatlatmaya çalıştı.

TÜRKİYE'NİN DÖNEM BAŞKANLIĞINDA İTT'DEKİ ETKİNLİĞİ

❖ Türkiye, İİT'de 2016-2019 yılları arasında yapacağı dönem başkanlığını 14-15 Nisan'da İstanbul'da yapılan 13. Olağan İslam Zirvesi ile Mısır'dan devraldı.

Mısır'da Arap Baharı ile görevi bırakan Mübarek sonrası seçimle başa geçen Müslüman Kardeşler'den Muhammed Mursi, İİT'nin dönem başkanlığında etkili politikalar izleyeceğinin sinyallerini vermişti. Ortadoğu bölgesinde ve İslam dünyasında etkili olacağını gösteren Mısır, İİT'yi de aynı şekilde kullanmayı amaçlıyordu. Fakat Temmuz 2013'teki darbe ile Mursi görevinden uzaklaştırıldı ve yerine Savunma Bakanı olan Abdülfettah el-Sisi başkan oldu. Bu dönemde İİT'nin etkinliği de azaldı. Ayrıca Mursi'ye yönelik destek açıklamaları ve yaşanan darbenin diğer İslam ülkelerinde kınanması, Mısır'ın yeni

yönetimini rahatsız etti, bu dönemde özellikle Türkiye ile Mısır ilişkileri kopma noktasına geldi.

Ortadoğu'da yaşanan iç savaşlar ve bölgesel çatışmalar ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesi ile daha da karmaşık bir hale geldi. Bu işgale başta Türkiye olmak üzere İİT bünyesinde birçok ülke karşı çıkmıştı. Fakat BM'den sonra dünyanın en büyük uluslararası kuruluşu olan İİT, Müslüman dünyasının bölünmesi ve etkili karar alamaması yüzünden işgale engel olamadı.

Türkiye'nin İİT dönem başkanlığında İslam dünyasındaki sorunların başında gelen Suriye, Yemen, DAESH, Irak, Filistin ve mültecilerin durumu konularının çözümü, öncelikli meseleler olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca Avrupa ve dünya genelinde son dönemlerde yükselmeye

başlayan İslam karşıtlığı (İslamofobi) gibi yaklaşımlar da İTT'nin temel gündem maddelerini oluşturmaktadır.

İslam dini barış dini olmasına rağmen İslam coğrafyasında yaşanan terör olayları hem İslam ülkelerine hem de dine tezatlık teşkil etmektedir. Bu gibi olayların asgariye indirilmesi veya en azından bu eylemlerin hareket alanını kısıtlayıcı politikaların gündeme getirilmesi, Türkiye'nin dönem başkanlığı sürecinde yapılması gerekenler en önemli işler arasında yer almaktadır. Ayrıca T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açılış konuşmasında da dile getirdiği *"Benim dinim Sünnilik değil, Şii'lik de değildir; benim dinim İslam'dır."* cümlesi, Türkiye'nin ayrışmayı ortadan kaldıracak, İslam'ın temel değeri olan birlikteliği sağlayacak politikalara öncelik vereceğinin de göstergesidir.

Türkiye'nin son yıllarda izlediği insan odaklı politikaları, İslam dünyasında ciddi oranda tüm taraflarda karşılık bulmaktadır. Bir nevi sokaktaki insanın taleplerini uluslararası kuruluşlar nezdinde dile getiren Türkiye'nin İİT dönem başkanlığında da etkili çözümler üreteceği düşünülmektedir. Çünkü 1,7 milyar Müslüman'ın beklentisi bu yöndedir.

Erdoğan'ın son zirvede dile getirdiği, üye ülkeler arasında koordinasyonu ve iş birliğini güçlendirmek için teröre ve diğer suçlara karşı İstanbul merkezli İİT Polis İşbirliği ve Koordinasyon Merkezi kurulması önerisi de kabul edildi. Bu yapının kurulması ile İslam coğrafyasında terörü ve terör eylemlerini bahane eden dış güçlerin müdahalelerinin engellenmesi, bölgenin daha fazla etnik ve coğrafi parçalara bölünmesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Yine zirvede alınan kararlarda kadınların rolünün artırılması, İTT bün-

yesine dâhil olmaları ve düzenli olarak Kadın Konferansı yapılması kararlaştırıldı. İTT'nin kadın ve kadın haklarına önem vermesi, kurumun uluslararası camiada etkisini arttıracak, kendisine yönelik eleştirilerin ve İslam toplumundaki bazı temel sorunların da önüne geçilmiş olacaktır.

Türkiye'nin İİT dönem başkanlığı boyunca etkili politikalar izleyeceği taraflarca da kabul görmektedir. Yüksek ekonomi ve artan siyasi gücü bu politikaların gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Öte yandan Türkiye'nin 15 Temmuz 2016 tarihinde paralel devlet yapılanmasına mensup FETÖ'cü çetelerce yapılan darbe girişimi, İslam dünyasında büyük oranda sert karşılık bulsa da Türkiye'nin gücünün ve etkisinin kısıtlanmasını isteyen birkaç ülke bu girişime dolaylı olarak destek vermişti. Türkiye'nin İİT başkanlığı döneminde yaşadığı bu elin olay, İslam ümmetinde üzüntü ile karşılanmış fakat kahr-aman Türk Halkının dirayetli duruşu sayesinde umudunu kaybetmemiştir. Ayrıca Türk halkının gösterdiği kahramanlıklar İslam ümmetinde hayranlıkla karşılanmış ve kendileri içinde büyük bir moral olmuştur. Ezilenlerin ve mağdurların haklarını gür bir edayla her fırsatta dile getiren Türkiye'nin İİT başkanlığı sırasında da halklardan yana olan bu politikasını sürdüreceği düşünülmektedir. Öte yandan Arap dünyasında insan hakları alanında faaliyet gösteren birçok kurum ve kuruluş olmasına rağmen, yöneticilerin halkın taleplerinden uzak ve keyfî kararlar almaları sebebiyle insanların bu yapılardan hiçbir beklentisi bulunmamaktadır.

İİT'nin İstanbul Sonuç Bildirgesi'nde bundan sonraki süreçte yapılması gerekenler ve birtakım rutin temenniler dile getirilmiştir. Bildirgede İran ile ilgili çarpıcı değerlendirmelere de yer verilmiştir. Buna göre

**Türkiye'nin
İİT dönem
başkanlığında
İslam dünyasındaki
sorunların başında
gelen Suriye,
Yemen, DAESH,
Irak, Filistin ve
mültecilerin
durumu konularının
çözümü, öncelikli
meseleler olarak
öne çıkmaktadır.
Ayrıca Avrupa ve
dünya genelinde
son dönemlerde
yükselmeye
başlayan
İslam karşıtlığı
(İslamofobi)
gibi yaklaşımlar
da İTT'nin
temel gündem
maddelerini
oluşturmaktadır.**

bölgede Bahreyn, Yemen, Irak, Suriye ve Lübnan'ın iç işlerine karışmakla ve teröre destek vermekle suçlanan İran, ayrıca Suudi Arabistan'daki yargı kararlarına yönelik açıklamaları ile ilgili de eleştirilmiştir. Bildirgede İİT üyeleri, İran'a karşı tavır alarak izlediği politikaların İslam dünyasında ayrılmaya sebep olduğunu ifade etmişlerdir.

Yine sonuç bildirgesinde yer alan "İslam ülkeleri ile İran İslam Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler" ifadesi, İran'ı ayrı bir kategoride değerlendirme ihtiyacının oluştuğunu ortaya koymaktadır. Ancak İslam dünyasında tüm ülkeleri bir çatı altında toplayarak mezhep farklılığının etkisini kırmayı amaçlayan bir teşkilatın böyle bir dil kullanmasının, çağrıştırdığı değerlerle örtüştüğü de söylenemez.⁴⁵ Ayrıca daha önce Suudi Arabistan önderliğinde kurulan İslam Ordusu⁴⁶ ve İran'ın de Şii Kurtuluş Ordusu⁴⁷ İslam

dünyasının yeni bir gerginliğe doğru gideceğini göstermektedir. Fakat bu gerginliği Türkiye gerekli diplomatik girişimlerle İİT başkanlığını da etkin kullanarak asgariye indirebilir. Çünkü Türkiye'nin gerek İran gerekse diğer İslam ülkeleri ile doğrudan ilişkisi diyalog kanalını açacak ve olası bir çatışmanın yaşanmasını engelleyebilecektir.

Türkiye'nin İİT dönem başkanlığında yapacağı faaliyetler, zirvede kabul edilen *İİT-2025 Stratejik Eylem Planı*'nın hayata geçirilmesi için de önemlidir. Bu eylem planında 18'i öncelikli olmak üzere barış, güvenlik, Filistin ve Kudüs meselesi, yoksullukla mücadele, terörle ve aşırıcılıkla mücadele, yatırım ve finans faaliyetleri, insan hakları gibi konulara ilişkin 107 hedef yer almaktadır.⁴⁸ Özellikle İslamofobi ve terör konuları önemli başlıkları oluşturmaktadır.

SONUÇ

İTT, yaklaşık elli yıllık bir geçmişi olmasına rağmen bugüne kadar uluslararası gündemi belirleyecek herhangi bir karar alabilmiş değildir. Üye sayısı itibarıyla BM'den sonra en büyük kuruluş olmasına rağmen ortak politika oluşturmadaki başarısızlığı, bu yapıyı pasif kılmaktadır. Müslümanları etkileyen olaylarda çözüm üretmeyip bunun için bölge dışındaki ülkelerden destek istenmesi, İİT'nin kuruluş felsefesine de aykırı bir durum teşkil etmektedir.

Teşkilat içerisindeki başat güçlerin birbirleri ile uzlaşma zemini aramak yerine birbirlerini güçsüzleştirecek adımlar atması, bölgelerindeki sorunların çözümünü sürekli ertelemektedir. Teşkilat bünyesinde sorunların çözümü için bir araya gelen kuruluşlar, sorunun temeline inmekten ziyade olayı dış güçlere yıkararak yapmaları gerekenleri yapmamaktadırlar. Dolayısıyla sürekli bir mazlum edebiyatı yapar durumda olması, İİT'yi çözüm üretemeyen bir kuruluş haline getirmiştir.

Ortadoğu'da yaşanan iç savaşların durdurulamaması, Filistin meselesinde çözüm için politikalar geliştirilememesi, bölge insanının mülteci durumuna düşmesi ve bu kadar büyük bir sorun karşısında dahi bir araya gelip karar alınamaması, İslam ümmetinde derin yaralar açmış olup İİT'ye olan inancı zedelemiştir. 2005 yılında 10 yıllık bir reform süreci ele alınmış ve gerçekleştirilmesi gerekenler belirtilmişti. 2016 yılında İstanbul Zirvesi'nde kabul edilen

İİT-2025 Stratejik Eylem Planı, her ne kadar etkili çözümler üretileceği mesajını verse de sahada yaşananlar, teşkilatın insanlar gözündeki inandırıcılığını yitirmesine sebep olmaktadır.

Son yıllardaki ekonomik ve siyasi kalkınması ile bölgede birçok toplum için umut olan Türkiye'nin dönem başkanlığında yapılacaklar, İİT'nin geleceğine yönelik politikaların etkili olabileceği izlenimini vermektedir. Türkiye'nin uzlaşma kültürü ile taraflar arasında diplomasi mekiği dokuması, İİT'nin bölgedeki ve dünyadaki etkisini artıracaktır. Suudi Arabistan ve İran arasında yaşanan soğuk savaş, teşkilat içi gerginliğin en üst düzeyde olmasına neden olsa da İİT çatısı altında Türkiye'nin tarafsız tutumu, bu iki ülke arasında uzlaşmayı sağlayabilir veya bölgedeki tansiyonu düşürücü adımlar atılabilir.

İİT bünyesinde teşkilat olarak faaliyet yürüten birçok birim bulunmaktadır. Fakat bunlar yeterince işlevsel ve etkili değildir. Daha etkili bir yapı için İİT aynı BM gibi güçlü karar mercileri oluşturmali, ortak hedefler için benimsenen politikalar dışında tutum takınan üye ülkelere yönelik yaptırımlar dâhil çeşitli radikal kararlar uygulamalıdır. Bu sayede teşkilatın gücü hissedilecek, Müslümanlar arasında ortak hedefler ve düşünceler oluşacaktır. Türkiye'nin dönem başkanlığında yapılacak olanlar, İİT'nin bir basamak daha yukarı çıkmasını sağlayacak, gelecek için Müslümanlara umut olabilecektir.

SONNOTLAR

- ¹ Mehmet Karagöl, Türk Dünyası ve Milletlerarası Örgütler, Turan Stratejik Araştırmalar Dergisi, cilt:4, sayı:14, İlkbahar, 2012.
- ² Örgütün Önceki Adı, İslam Konferansı Teşkilatı(İKT) idi, 2010 yılında İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) olarak değiştirilmiştir.
- ³ Ekmeleddin İnsanoğlu, Yeni Yüzyılda İslam Dünyası: İslam Konferansı Teşkilatı,1969-2009, Times Yayınları,2013. s.44-46,İstanbul
- ⁴ Gökçen Alpkaya, Türkiye ve İslam Konferansı Örgütü, SBFD, C.XLVI, Ocak-Haziran,1991, Ankara, s.55-70
- ⁵ Baskın Oran, Türk Dış Politikası: Cilt I: 1918-80, İletişim Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2009, Melek
- ⁶ Davut Dursun, İslam Konferansı Teşkilatı, DİA, yıl:2001, cilt:23,s.49-53
- ⁷ Münevver Aktaş, Türkiye İslam Konferansı Örgütüne Üye Midir? 9 Eylül Üniv. Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:1,2009, s.1-97,(Basım Yılı:2010)
- ⁸ Ergin Ergöl, "Yeni Bir Uluslararası İnsan Hakları Mekanizması: İİT Bağimsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu", TAAD, Yıl 5, S. 19, Ekim-2014, 491-515.
- ⁹ Alpkaya, age
- ¹⁰ Mehmet Özkan, <http://metkan.blogspot.com.tr/2008/01/islam-konferansi-orgutu-sorular-ve.html>
- ¹¹ Milliyet Gazetesi Arşiv,9.12.1997, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/OLBU6GnsdJtG3hhQ77qAgg_x3D__x3D_
- ¹² Cengiz Çandar, <http://www.yenisafak.com/arsiv/2001/ekim/12/ccandar.html>
- ¹³ Bosna Hersek, Rusya, KKTC, Tayland ve Afrika Cumhuriyeti
- ¹⁴ <http://www.worldometers.info/world-population/>
- ¹⁵ Münir Tireli, Selim Çoşkun, Nevzat Kunduracı, İİT ülkeleri ve Türkiye'ye Ait Sosyal Göstergeler ile İnsani Gelişim Göstergeleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırmalı Analizi, Sosyal Politika Çalışmaları Yıl: 13 Cilt: 7 Sayı: 30 Ocak-Haziran 2013
- ¹⁶ Kahraman Arslan, İslam Ülkeleri Arasında İşbirliğine Giden Yolda Yeni Arayışları, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt:10, Sayı,21. S.179-198
- ¹⁷ Ergin Ergöl, Yeni Bir Uluslararası İnsan Hakları Mekanizması: İİT Bağimsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu, TAAD,yıl:5, sayı:19, Ekim:2014, s.491-515
- ¹⁸ <http://www.oic-oci.org/is11/english/Charter-en.pdf>
- ¹⁹ Cihangir İşbilir, <http://haber.star.com.tr/acikgorus/islam-isbirligi-teskilati--etkin-bir-guc-olabilir-mi/haber-715901>
- ²⁰ <http://www.oic-oci.org>.
- ²¹ http://www.oic-oci.org/oicv3/page/?p_id=67&p_ref=36&lan=en
- ²² Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma için Uluslararası İşbirliği, Metotlar ve Yaklaşımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2015. S.90
- ²³ http://www.oic-oci.org/oicv3/page/?p_id=172&p_ref=58&lan=en#comiac

- ²⁴ <http://www.oic-oci.org>
- ²⁵ <http://tr.ircica.org/kurulus/irc814.aspx>
- ²⁶ Çağrı Erhan, İslam Ülkeleri Arasında Stratejik İşbirliği, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-cagri-erhan/526998.aspx>
- ²⁷ M.İhsan Qadir, M.Saifur Reman, Organization of Islamic Co-operation (OIC) and Prospects of Yemeni Conflict Resolution: Delusion or Plausible Reality, *Journal of Political Studies*, Vol. 22, Issue - 2, 2015, 367:381
- ²⁸ Abdullah Baabood, Gulf Countries and Arab Transition: Role, Support and Effects, IEMed. Mediterranean Yearbook 2014, s.42-48
- ²⁹ Ishtiaq Hossain, OİC: Nature, Role and Issues, *Journal of Third World Studies*, Vol. XXIX, No. 1, 2012 by Association of Third World Studies, Inc JOURNAL OF THIRD WORLD STUDIES. SPRING 2012
- ³⁰ Baran Kuşoğlu, Libya Arap Baharına NATO katkısı, *Yasama Dergisi*, sa:22,2012, Ankara
- ³¹ Gutierrez Castillo, The Organization Of İslamic Cooperation in Contemporary International Society, www.reei.org
- ³² M.İhsan Qadir, age
- ³³ <http://aa.com.tr/tr/dunya/iitden-suriyede-ateskes-cagrisi/583777>
- ³⁴ Ömer Kürkçüoğlu, Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası, 1945-70, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972, s.138-140
- ³⁵ Fahir Armaoğlu, 20.yy Siyasi Tarihi 1914-1995, cilt:2, Alkım Yayınevi, 15. Baskı, 2005, s.845
- ³⁶ Baskın Oran, Türk Dış Politikası 1918-1980, cilt:II, İletişim Yayınları, 15. Basım, İstanbul, 2009, s.791-95
- ³⁷ Mahmut Bali Aykan, The OİC and Turkey's Cyprus Cause, 1995, *The Turkish Yearbook*, vol:XXV, 1995, s.48-70
- ³⁸ Oran, age,
- ³⁹ <http://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/uluslararasi-orgutler/oic/>
- ⁴⁰ Armaoğlu, age
- ⁴¹ Muhittin Ataman, Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış, *Bilgi Dergisi*, sayı:2, 2003, s.49-64
- ⁴² Tercüman Gazetesi Arşiv:07.03.1985
- ⁴³ Milliyet Arşiv, 27.01.1987
- ⁴⁴ Halil Akmani, Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde Türkiye'nin İç Siyasi Durumu ve Dağılmaya Yaklaşımı, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 16, Eylül 2015, s. 139-156
- ⁴⁵ mal İnat, <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/4714?s=-su%7Cturkish>
- ⁴⁶ Detaylı Bilgi için Bakınız: Soner Doğan : http://insamer.com/tr/hayal-le-gercek-arasinda-islam-ittifaki-ordusu_347.html
- ⁴⁷ Detaylı Bilgi için Bakınız: <http://www.iramcenter.org/iranin-yeni-hamlesi-sii-kurtulus-ordusu/>
- ⁴⁸ <http://www.haberler.com/iit-13-islam-zirvesi-8352295-haberi/>

İslam dünyasında Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ile irili ufaklı birçok devlet ortaya çıktı. Bu devletlerin büyük bölümü, İngiltere ve Fransa mandaterliği altında yönetilirken II. Dünya Savaşından sonra bunların birçoğu bağımsızlığını kazandı. Fakat özellikle Ortadoğu coğrafyasında bölünmüşlük oldukça fazla idi. Zira burada aynı dinin ve bölgenin insanları arasına sınırlar çizilmesi ve farklı devletler kurularak aynı bölge halklarına farklı kimlikler giydirilmesi, ilişkilerin doğasını da bir hayli etkilemişti.

İşte tam da böylesi bir dönemde, İslam iş birliği fikri yahut başka bir ifadeyle İslam toplumları arasında birlik oluşturma düşüncesi, söz konusu birliğin bozulmasıyla birlikte gündeme gelmiş bir arayışı ifade etmektedir.

Birlik arayışının sembolik ifadesi, tüm İslam dünyasını temsil ettiğine inanılan hilafet yönetimi idi. Mescid-i Aksa'nın yakılması üzerine gösterilen tepkiler ve birliktelik, ümmet olmanın heyecanını yeniden yaşatmıştı. Bu çalışma; İslam İşbirliği Teşkilatı'nın etkisini ve Türkiye'nin İİT içindeki rolünü irdelleyerek okuyucularına geçmişte yapılanları ve ileride yapılması gerekenleri konu edinmiştir.

www.insamer.com

info@insamer.com

INSAMER

İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية والاجتماعية

